

Comentarii privind unele manuale de limbă română editate în străinătate

Mariana FLAIȘER

Studii și cercetări privind predarea limbii române ca limbă străină, precum și manuale de limba română pentru străini încep să apară în lingvistica românească din deceniul al VII-lea al secolului al XX-lea. Preocupările lingviștilor români pentru aspectele particulare ale limbii române ca limbă străină se intensifică, în mod firesc, în momentul în care interesul străinilor pentru învățarea limbii române începe să crească. Desigur, factorii extralingvistici au fost aceia care au condiționat, aproape întotdeauna, orientarea unor grupuri, mai mari sau mai mici, de vorbitori străini spre limba română.

Astfel, refugiații politic, tinerii străini interesați de studii la diferite universități românești, lingviștii străini veniți ca lectori la facultățile de litere din România, oameni de afaceri, diplomați etc. au studiat și studiază limba română, fie la diferite cursuri pregătitoare, fie în particular cu profesori de limbă română, sau sunt autodidacți, învățând „limba română fără profesor”.

Manualele, dicționarele și alte materiale destinate străinilor care vor să învețe românește sunt din ce în ce mai numeroase.

Pe lângă aceste materiale didactice există cercetări științifice care teoretizează metodele predării limbii române ca limbă străină, punând în evidență dificultățile asimilării unor elemente de fonetică, morfologie sau sintaxă, dificultăți care apar ca urmare a trăsăturilor specifice limbii noastre comparativ cu alte limbi neolatine sau din alte familii.

Până în momentul de față, numărul lucrărilor științifice consacrate domeniului limbii române ca limbă străină a crescut considerabil, printre autori aflându-se nume de prestigiu ale lingvisticii românești: Matilda Caragiu Marioțeanu, Mioara Avram, Marius Sala, Valeria Guțu Romalo, Boris Cazacu, Manuela Saramandu ș.a.

Față de materialele din acest domeniu existente în România, preocupările pentru limba română ca limbă străină datează în exterior din secolul al XX-lea. Notății sporadice ale străinilor privind limba română se întâlnesc și anterior secolului al XX-lea, dar acestea nu depășesc nivelul unor simple consemnări privind originea limbii române și similitudinile cu alte limbi romanice.

Printre primii autori străini de manuale, gramatici și dicționare de limbă română amintim pe Alf Lombard, Michael Metzeltin, Christian Schmitt, Arthur Beyer, Klaus Bochmann, Alain Guillemmou¹.

¹ Alf Lombard, *Rumansk Gramatik*, Lund, CWK, Gleerup Bokförlag, 1973 și *La Langue Roumaine, Une présentation*, Paris, Edition C. Klincksieck, 1974; Michael Metzeltin, Christian Schmitt, *Römanisch / Le roumain*, în *Lexikon der romanistischen Linguistik*, Band, volume II, 2 Tübingen, Max Neimeyer Verlag, 1995; Arthur Beyer, Klaus Bochmann, Siegfried Bronsert, *Gramatik der rumänischen Sprache der Gegenwart*, Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie 1987; Win Van Eeden, *Gramatica Van het Roemeens*,

Unele manuale de limba română sau lucrări care descriu particularitățile limbii române sunt scrise de români în colaborare cu cercetători străini².

Un alt aspect interesant atât prin preocupări, cât mai ales prin consecințe, îl constituie capitolul lucrărilor de limba română (în particular, al manualelor de limba română) editate de străini din diferite țări ale lumii.

Printre manualele care ne-au parvenit și de care ne vom ocupa în lucrarea de față se află materiale editate destul de recent în Albania, Franța, Grecia³.

Între aceste lucrări un loc distinct revine cărților profesorului român Valeriu Rusu de la Universitatea din Provence, Aix en Provence. Prof. V. Rusu, în cadrul Departamentului de limbă română — structură universitară unică în universitățile Europei (grație meritelor și eforturilor profesorului în cauză), a publicat două manuale: *Le roumain, langue, litterature, civilisation*, Ophrys, 1992 și *Le roumain, mots et images*, Ophrys, 1994⁴.

În general, manualele de limba română menționate sunt destinate, cu precădere, studenților care vor să studieze la universitățile românești sau studenților străini interesați de limba și cultura română, cum sunt, de pildă, studenții francezi ai profesorilor V. Rusu și J. Bouët.

Majoritatea manualelor analizate sunt structurate, pe de o parte, pe o prezentare schematizată a problemelor de fonetică și de morfologie, inserându-se minime teoretizări în limbile greacă, franceză, albaneză. Schemele, tabelele, teoretizările gramaticale sunt însoțite de exerciții, uneori grupate în culegeri și caiete de exerciții⁵, care au rol bine definit în procesul asimilării și fixării informațiilor privitoare la structura gramaticală a limbii române. În general, aceste capitole ale manualelor de limbă română din străinătate sunt redactate cu o grijă deosebită pentru redarea fidelă și corectă a tuturor aspectelor foneticii și morfologiei limbii române. În unele manuale (vezi, de pildă, lucrarea lui Apostolas Patelakis din Salonic) sunt întocmite scheme, sunt notate excepțiile, sunt alcătuite tabele cu sufixe substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale

Amsterdam, Grammar Publication, vol. I, 1994, vol. III, 1997, vol. V, 1998; Alain Guillerme, *Manuel de langue roumaine*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1953, etc.

² Printre lucrările scrise de români în colaborare cu autori străini menționăm: Alf Lombard, Constantin Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, Lund CWK, Gleerup, București, Ed. Academiei, 1989; Denis Deletant and S. Alexandrescu, *Romanian, A Complete Course for Beginners*, Sondan Sydney, Toronto, 1992; J.P. Zajučkovkij, T. Nicolescu, T.A. Repina, *Rumynskij jazyk*, ed. a II-a, Sankt Petersburg, Izdatejstvo Sankt Peter burgkogo Universiteta, 1996; Angela Tarantino, Laurenția Dascălu Jinga, *La lingua rumena, Morfologia ed exercizi*, București, Ed. Fundației Culturale române, 1996; Gheorghe Doca, Alvaro Rochetti, *Comprendre et pratiquer le roumain*, București, Ed. Academiei, Paris, CIRER, 1992 etc.

³ *Rumainshtja Pa mesues* („Româna fără profesor”) EBB, Enti Botues Berat, 1995; *Cours pratique de la langue Roumaine, Niveau 2* (texte dialogate și exerciții), Fascicule 2, de J. Bouët, Université Paul Valéry, Montpellier, 2000 și *Documents de Civilisation*, Fascicule I, Edition 2002, Montpellier; Patelakis Apostolas, *Gramatica limbii române*, Universitatea Macedonia, Salonic, 2000 și *Texte suplimentare pentru însușirea limbii române (nivel începători - intermediar)*, Facultatea de studii Balcanice, Ediția a II-a, Salonic, 2002; Iirini Papastergiou, ΤραμμαΤικΗ Ρομα Νικη Γλωσσεα, Athena, 1995, și *Mic dicționar de terminologie medicală* de N.K. Papastergiou și I.N. Papastergiou etc. Suntem convinși că pe lângă aceste lucrări pe care unii autori au avut bunăvoința de a ni le trimite și cărora le mulțumim cu această ocazie, încă o dată, se află și altele, la diferite școli și universități din lume. Prin urmare, lista manualelor de limbă română din străinătate rămâne deschisă.

⁴ Acest al doilea manual este redactat de prof. V. Rusu în colaborare cu Romanița Mattei Rusu.

⁵ N. Papastergiou, I. Papastergiou, *Limba română*, Caiet de exerciții, Atena.

etc.⁶, remarcându-se o atenție permanentă pentru însușirea corectă a limbii române de către cursanți.

Uneori, între exercițiile gramaticale apar și formulări bizare care izvorăsc fie din necunoașterea sensurilor unor sinonime românești, fie din traduceri și calcuri după modelul limbii franceze ca în exemplele următoare: „eu am doi frați castanii”, „care este compoziția familiei lui Vasile?”⁷.

Pe de altă parte, în manualele cercetate un capitol consistent îl reprezintă familiarizarea cursanților cu limbajul uzual, tematicile fiind cele frecvent întâlnite în cursurile de limbi străine (urmând metoda situațional-națională): *la facultate, la un cămin studențesc, la poștă, programul zilnic, la cumpărături* etc.

Limba română din aceste texte este, în general, limba română literară, fără regionalisme, fără abuz de neologisme și, mai ales, fără imixtiuni din limbile intermediare sau din limbile materne ale receptorilor așa cum se observă, uneori, în presa de limba română din străinătate⁸. Accidental, ca urmare a faptului că în limbajul colocvial românii folosesc franțuzisme sau, mai nou, englezisme, apar, în manualele analizate, termeni sau expresii de acest tip, pe care autorii le înregistrează între formulele de salut românești: *Bai, Bai, Orvoar, Bonjour*⁹ etc.

Textele destinate studenților care vor să afle informații despre cultura românilor, despre civilizația românească sunt, uneori, selectate de autori după criterii subiective. Chiar dacă autorul este animat de dorința de a oferi studenților „une image assez complètes et objectives de spécificités de la civilisation roumaine” (J. Bouët, *Présentation*), totuși, felul în care sunt selectate unele texte, ponderea care se acordă unor teorii, accentuarea permanentă a influenței slavone în limba și cultura românească pot crea imagini care nu concordă cu adevărul istoric. De altfel, autorul, J. Bouët în *Documents de civilisation*, preluând texte din Lucian Boia, Gh. Doca, Vlad Georgescu, preocupat de a extrage date corecte, reale, referitoare la istoria românilor, mărturisește: „en deuxième lieu, les précautions contre une historiographie officielle qui a quarante années durant montré la réalité historique – déjà fort problématique en soi en tant qu'objet de science – à travers un miroir déformant”¹⁰.

⁶ A. Patelakis, *op. cit.*, p. 81-82.

⁷ J. Bouët, *op. cit.* Fascicule 2, p. 4.

⁸ Referitor la presa în limba română din străinătate, temă care prin multitudinea ziarelor și revistelor în limba română apărute în multe țări ale lumii (Ungaria, Iugoslavia, Italia, Israel etc.) ar putea constitui subiectul unei lucrări de sine stătătoare, vrem să precizăm următoarele: în primul rând, informațiile din toate aceste reviste sunt un model de interculturalitate. În al doilea rând, din punctul de vedere al limbii române în care sunt scrise aceste reviste sau ziare apărute în Israel trebuie spus că, deși sunt redactate în limba română literară, nu de puține ori apar cuvinte în ebraică, fapt ce conferă „o culoare locală” articolelor din reviste ca „Tribuna Kraioth” „Orient Express” sau „Ultima Oră”: „Festivalul muzicii *alialei* noastre (*aliaua* – comunitatea n.n.)” (Tribuna Kraioth, an, 2, nr. 15, 2005, p. 1). La rubrica de anunțuri publicitare, notații de acest fel sunt și mai numeroase „Vrei să semnezi un contract cu *cablanul* sau *hevraua* lui, adu-ți avocatul” (*Orient Express*, an 10, 482, p. 48); cu privire la existența presei în limba română din străinătate, la rolul comunicării prin Internet, la unele centre de studii românești din străinătate vezi și articolul Mirelei Zelca, *Păstrarea identității naționale – Comunicarea prin internet*, în volumul, *Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diaspora*, Editura Trinitas, 2003, p. 283.

⁹ A. Patelakis, *op. cit.*, p. 1.

¹⁰ J. Bouët, *op. cit.*, *Presentation*.

Cu toate nepotrivirile și neajunsurile care derivă din încadrarea limbii române, limbă neolatină, între limbile balcanice¹¹, sau la departamentul de limbi slave¹², faptul că se acordă atenție limbii noastre din ce în ce mai mult și că un număr tot mai mare de străini vorbesc românește este un lucru îmbucurător. În presa românească și din străinătate sunt consemnate succesele înregistrate de profesori străini de limbă română. De exemplu, despre Școala de limba română din Atena a profesorilor Nicos și Iirini Papastergiou s-au scris numai cuvinte de laudă. Din informațiile furnizate de cei doi profesori, în Grecia, după unele statistici neoficiale, există 11.000-13.000 de vorbitori de română în rândul intelectualilor greci (medici, arhitecți, agronomi, profesori de sport, economiști) care au studiat în România, intelectuali buni cunoscători ai României, ai culturii și limbii române, fără exagerare prieteni ai românilor și care au un rol important în prezentarea imaginii reale a României în lume”¹³.

De altfel, într-o lucrare de sinteză, *Faceți cunoștință cu limba română*¹⁴, autorii, Mioara Avram și Marius Sala, apreciază că limba română se studiază în aproape „34 de țări din statele Europei, în SUA și Canada, în unele țări din America Latină și din Asia și în aproape 80 de Universități”. Dacă adăugăm la această informație și faptul că numărul vorbitorilor de limbă română din țară, din Republica Moldova, din afara statelor românești, este de 29 de milioane, trebuie să concluzionăm că limba română este „o limbă europeană de pondere medie” dar care își extinde aria de răspândire, vorbitori de limbă română întâlnindu-se în cele mai îndepărtate țări ale lumii.

Comments Regarding Certain Romanian Textbooks Published Abroad

Studies focusing on the teaching of Romanian as a foreign language or on the status of Romanian textbooks used by international students have been recorded in the bibliography of the Romanian language since 1961. Until the end of the 20th century, the number of volumes illustrating this “genre” increased tremendously and names of prestigious specialists in Romanian linguistics are included among the authors of these texts. Abroad, the teaching of Romanian is organized by the academic staff active in the Romanian chairs functioning in various universities. In some countries, such as Greece, Israel and Albania, Romanian is taught in private schools. Even if the textbooks used in these schools express the personality of their authors, they clearly display characteristics indicating that they are based on Romanian models. More than that, these volumes are not only useful and genuine didactic documents, they are also precious means to spread the Romanian language and culture throughout the world.

¹¹ La Salonic, limba română se studiază la Facultatea de limbi balcanice (vezi manualul lui A. Patelakis).

¹² În Anglia, Denis Deletant predă româna la School of Slavonic and East European Studies.

¹³ Vezi articolul *Contacte elene* în revista „Phoenix” nr. 99-100, 1992.

¹⁴ Mioara Avram, Marius Sala, *Faceți cunoștință cu limba română*, Cluj, Editura Echinoc, 2001, p. 27, 14.